

REVIGORAREA IMNOLOGIEI CATOLICE DUPĂ ÎNFIINȚAREA EPISCOPIEI ROMANO-CATOLICE DIN SATU MARE (1804)

Drd. Enyedi Istvan

Prefață

Istoria *Muzicii Sacre* din nordul României a cunoscut mai multe epoci. La săpăturile efectuate în zona Medieșului Aurit s-a găsit ceramică ștanțată cu motive de păun, motiv care este considerat unul din simbolurile timpurii ale creștinismului, datând din secolul III d. Cr. Chiar dacă au fost creștini unii dintre locuitorii de aici, date despre muzica lor nu avem. Se spune că la venirea ungarilor în secolul IX d. Cr. au adus cu ei un episcop bizantin cu numele de Hierotheos. Nu avem documente ce fel de muzică a răspândit acesta între maghiarii așezați pe meleagurile noastre, precis că însoțitorii și adepții lui au practicat ritul oriental. După încoronare lui Ștefan I cel Sfânt ca rege al Ungariei (Crăciun 1000 d. Cr.) și desăvârșirea creștinizării, în Satu Mare este înființată o parohie romano-catolică (1006 d. Cr.). Știm că acest act nu se putea realiza fără sprijinul substanțial și uman al Occidentului. Odată cu acesta apare în liturghie ritul occidental, adică muzica gregoriană, iar cu înființarea școlilor parohiale - germeii pedagogiei muzicale. În prima jumătate a mileniului II, în aria curriculară școlară un loc important l-a ocupat muzica, *muzica sacra*. (Fig. 1). Știm că și în secolul XVIII, mai ales din biografia lui Johann Sebastian Bach, copiii de la școlile confesionale trebuiau să învețe cântecele ce se vor cânta la slujba din duminica următoare în biserică. Încă și în secolul XIX materiile predate la școală erau: cititul, scrisul, socotitul și cântul.

În orașul Satu-Mare, prima mărturie despre utilizarea muzicii instrumentale în biserică este din 1535 când, mănăstirea franciscanilor avea *guardian, predicator și organist* în persoana lui **Buday János**. Oare organistul practica muzică polifonică, sau folosea instrumentul numai pentru linia melodică? Nu avem nici un document. În secolul XVI orașul Satu Mare și ținutul înconjurător devine protestant. La mijlocul secolului sunt izgoniți și franciscanii din oraș, ei reprezentând ultimul bastion de rezistență împotriva Reformei. În această perioadă locuitorii au urmat credința luterană, mai târziu însă a învins calvinismul. Acesta a schimbat în totalitate stilul muzical practicat până atunci. Odată cu victoria calvinismului s-a răspândit coralul (cântecul strofic) în limba maghiară.

În secolul XVII pe vremea Contrareformei, inițiată de Pázmány Péter prim arhiepiscop al regatului Ungar, iezuiții pătrund și în Satu Mare și din primii ani au redeschis școala catolică. Cunoscând pregătirea științifică și didactică deosebită a lor, putem afirma că au predat o muzică de înalt nivel și în Colegiul din Satu Mare. În 1654 sunt izgoniți din oraș, dar se reîntorc în 1660 și duc o activitate continuă până la desființarea ordinului în 1773. Ei practicau muzica gregoriană și muzica sacra care era la modă. După iezuiți, Colegiul este preluat de paulini. Ei au activat până în 1786. Atunci deja exista o comunitate catolică foarte numeroasă.

Satu Mare este primul oraș unde *studenții* secolului XVIII colindau orașul cântând pe mai multe voci. Lumea se uita la ei mirată. Tot în acest secol începe orga să recucerească această regiune. Odată cu colonizarea șvabilor, după pacea de la Satu Mare (30 Aprilie 1711), biserica romano-catolică se întărește, iar la sfârșitul secolului XVIII în orașul Satu Mare se construiește noua biserică parohială. În această biserică va fi orgă și va funcționa și organist. Desigur acest eveniment a avut repercusiuni și asupra muzicii regiunii. În primul rând mărimea instrumentului progresează în timp.

Începuturile muzicii religioase catolice după mișcarea de Contrareformă

În secolul XVII, cu toate că destul de răzleț încep totuși să apară parohii romano-catolice. În 1636 iezuiții reînființază parohia din Satu Mare, în 1687 Baia Mare, iar în 1690 Baia Sprie.

Secolul următor este și mai favorabil, odată cu colonizarea șvabilor se înmulțesc numărul parohiilor romano-catolice astfel: Căpleni (1729), Foieni (1720), Urziceni (1721), Moftinul Mare (1722), Carei (1723), Ferneziu (1729), ș.a.m.d. În această perioadă biserica romano catolică utiliza limba latină. Pe lângă misele cântate în limba latină, coloniștii aduceau cu ei cântecele religioase germane practicate la ei acasă. Cunoaștem cazuri când au venit cu preot, documentul nu pomenește și de cantor. Priveghiul, înmormântările, colindatul, procesiunile prilejuite de zilele crucii, înconjurul semănăturilor, de Ziua Domnului, și cele ocazionate de hramurile bisericilor erau tot atâtea ocazii de a cânta în limba maternă.

Reînființarea mănăstirilor sau mai bine zis încredințarea unor școli superioare călugărilor va pune baza centrelor de muzică religioasă. Așa sunt colegiile din Satu Mare, date pe mâna iezuiților (1634—1654; 1690—1773); în Baia Mare minoriții (1687); colegiul din Carei (1724) și din Sighetu Marmăției (1734) pe mâna piariștilor. Profesorii din aceste școli studiază în orașele cu o vastă cultură muzicală. Nu putem să omitem înființarea tipografiei din Carei de către piariști.

La sfârșitul secolului XVIII și la catolici se poate observa apariția seriei cărților tipărite, novatoare ale cântecelor religioase. Așa sunt: Amade László „Buzgó szívnék énekes fohászokodási”(Rugăciunile cântate ale inimilor credincioase) în 1755, Deák-Szentes „Kéziratos énekgyűjtemény” (Culegere de cântece în manuscris) în 1774, Bozóki Mihály „Katholikus kar-beli kótás énekeskönyv” (Carte de cântece catolice pe note muzicale) în 1797 și antologia de cântece religioase a lui Szentmihályi Mihály din 1798. Mai știm că în această perioadă dascălii școlilor erau și cantorii comunităților.

Înființarea episcopiei și revigorarea imnologiei catolice

Secolul XIX produce transformări mari în viața spirituală al ținutului. La 23 martie 1804 se înființează episcopia romano catolică Satu Mare, ratificată de papa Pius al VII-lea la 9 august, același an. Dieceza a cuprins comitatele Satu Mare, Maramureș, Ugocea și Ung se întindea de la Vásárosnamény (azi în Ungaria n.a.) până la Pasul Prislop, și de la Ujgorod (azi în Ucraina n.a.) până la Carei. Primul episcop a fost baronul Fischer István, care în 1807 devine arhiepiscop de Agria. Se pare că începutul activității diecezei a fost anevoioasă, episcopul stătea mai mult în Arduș și de acolo dirija realizarea sediului episcopal. Muzica din biserici în primii ani a urmat cursul însușit încă în secolul XVIII. În toamna anului 1804 episcopul Fischer înființează liceul episcopal, în 1806 gimnaziul catolic cu 6 clase și tot în acest an pornește și institutul teologic pentru pregătirea preoților. Se pare că acest episcop a avut o strategie foarte bine pusă la punct în vederea ridicării nivelului vieții spirituale. Acesta modifică de mai multe ori structura protopopiatelor și înființează parohii noi.

Ajuns arhiepiscop de Agria baronul Fischer István trimite o circulară, datată 1 Ianuarie 1809, parohiilor șvăbești în care prescrie executarea rugăciunilor „Tatăl nostru...Cred într-unul Dumnezeu și Bucură-te Fecioară..” în fiecare zi în limba maghiară, de asemenea cele 5 porunci ale bisericii și cele 10 porunci, se va recita „semper hungaricae”, iar în timpul cât preotul se deplasează la altar doi băieți sau două fete declamă catehismul. La rugăciunile de după masă preotul stătea împreună cu evlavioșii și se rugau împreună cu voce tare „de aceea se roagă împreună în cor cu voce tare ca, cei care nu pot pronunța corect ungurește textul rugăciunii în cor vor învăța perfect”.

În timpul cercetării noastre am găsit o carte de ritualuri în mai multe limbi, latină, slovacă și germană, cea ce arată că la anumite evenimente dialogul între preot și credincioși se desfășura în limba maternă. (Fig. 2.) Episcopul Klobusiczky Péter a organizat primul sinod al diecezei. El a prescris că, la procesiunile de ziua Domnului preoții greco-catolici să citească Evanghelia în limba comunității pe care o deservește. În 1823 din donația episcopului se construiește o orgă cu 20 de registre în catedrala episcopală. În acea epocă aceasta era un instrument remarcabil. S-ar putea ca execuția tehnică să nu fi fost cea mai reușită deoarece în 1835 Karl

Klöckner din Bratislava construiește un instrument cu 2 manuale și pedalier având 25 de registre, care a funcționat aproape 100 de ani. (Orga a fost schimbată în 1925, în orgă romantică, după gustul acelei perioade.)

Episcopul Hám János a condus dieceza 3 decenii (1827-1857), și a avut o activitate deosebită. El a mutat Școala Națională din Carei în Satu Mare, în anul 1847. În această școală a funcționat „cursul de masterat” care în anul școlar 1856/7, la propunerea episcopului și cu acordul forurilor superioare se transformă în Școală Normală (Preparandia) cu durata de 2 ani și aduce mai multe ordine călugărești în oraș. Aceste ordine aveau psalmodia lor specifică. După masă, preoții orașului trebuiau să se adune la catedrală pentru psalmodia comună. Tot de numele episcopului Hám János se leagă și construirea bisericilor Concepția Imaculata (a Surorilor Milostive) și Calvaria. Și în aceste două biserici s-a construit câte o orgă de către maestrul din comitat, Strosz István din Mérék.

Despre învățământul din școlile normale profesorul Academiei Regale de Muzică, Dr. Harach József, scria următoarele: „Și în zilele noastre absolvă școala normală învățători cantori care abia cunosc notele muzicale, dascăli care au menirea să învețe copiii să cânte și să asigure acompaniamentul cu orgă a cântecului mulțimii. Nu exagerez, este prea cunoscută lipsa cunoștințelor muzicale elementare a cantorilor de la țară. Sursa necazurilor este în pedagogia și metodică preparandiilor.”

Deși spre sfârșitul secolului se cunoaște o ameliorare, se alocă mai mult timp pentru studiul orgii, dar se menționează supraîncărcarea elevilor cu alte materii. Alt neajuns este numărul mare de elevi într-o clasă, astfel timpul alocat pentru studiu individual este foarte redus. În toate școlile normale este obligatorie și studiul viorii pentru a educa muzica laică copiilor. Preotul Tornay Ferencz pledează ca să se studieze numai orga. Tot acest preot relevă cunoștințele preliminare ale candidaților la preparandie, menționând că din 100 de candidați e bine dacă 10 cunosc mai multă muzică decât citirea notelor. Astfel elevul va obține puține cunoștințe teoretice și practice, va învăța din propria inițiativă câteva cântece și ceva acorduri neordonate la pian sau la orgă. Deci și noțiunile de bază ale muzicii, elevul le va însuși în școala normală, nu are timp suficient pentru însușirea noțiunilor liturgice. Va memora în cei 4 ani un preludiu mic sau un cântec simplu pentru examen și apoi cu diploma în mână va părăsi institutul, își caută loc de muncă și va găsi. Cine va decide dacă e pregătit să obțină slujba? În cele mai multe cazuri membrii colectivului bisericesc, de obicei aleg candidatul care are vocea cea mai tare, câteodată mai sunt și intelectuali în comisie care nu au cele mai vagi cunoștințe despre acompaniamentul cu orgă. Obținând slujba, dascălul găsește preocupări în școală și în gospodăria ce i s-a dat spre folosință. Nimeni nu mai pretinde cursuri de perfecționare, și așa cantorii sunt copleșiți de grijile zilei, deci nu mai sunt preocupați de exersat, de calitatea muzicii practicate în biserică.

În școlile normale de stat problema este și mai gravă datorită faptului că într-o clasă sunt elevi aparținând la 3 sau 4 confesiuni. Acest fapt permite instruirea lor numai în problemele comune generale, iar particularitățile liturghiilor fiecare le va însuși individual.

Iată cauzele care reflectă starea muzicii sacre în secolul XIX. Totuși se găsesc oameni care au muncit, au realizări deosebite. Efortul lor trebuie apreciat. Avem dovezi de procurare de partituri, interes viu pentru noile compoziții ale vremii. (Fig.3)

La mijlocul secolului, în 1855 apare în Agria „Katholikus Egyházi Énektár” (Antologia cântecului bisericesc catolic) îngrijirea textului a fost făcută de canonicul Tárkányi Béla József, iar partea muzicală de organistii și dirijorii frații Zsaskovsky Ferencz și Endre. Aceasta a fost cartea de căpătâi a cantorilor aproape până la mijlocul secolului XX. Și în zilele noastre se mai găsesc câteva exemplare (e drept că au fost mai multe ediții și se mai cântă câteva cântece ce nu au fost preluate în cărțile folosite astăzi.).

Pe lângă această carte foarte multe cântece, compoziții ale unor cantori sau preoți circulau în manuscris. Procurarea unei cărți pentru orgă era destul de scumpă la mijlocul secolului. Avem

o antologie „Vor und Nachspielen” copiat de Toth György la 15 Noiembrie 1860, în localitatea Csenger (azi în Ungaria n.a.). (Fig. 4)

În epoca clasică și romantică, în sânul muzicii bisericești s-au evidențiat frământări și contradicții care au provocat chiar dezbinarea internă. Muzica cultă a epocii s-a îndepărtat de liturghie, în același timp trebuie să relevăm încercările eroice ale compozitorului Franz Liszt de a fundamenta un stil eclesiastic modern adecvat. S-a format o muzică bisericească bazată pe creațiile compozitorilor proprii de rang artistic inferior, cântecul poporului s-a degradat, cu mici excepții, atât din punct de vedere teologic cât și literar și muzical.

Textele raționaliste impuse de Iosif al II-lea, adică cele inspirate din catehism în secolul XIX sunt înlocuite cu texte pline de sentimentalism, literatura de specialitate o denumește pietism. Dacă în imnurile evului mediu textul reflecta divinitatea adorată, acum textul imnurilor relevă sentimentul autorului. Așa se exprimă interpretul în aceste cântece „Inima lui Isus te iubesc...”, sau „O Sfântă Fecioară, la tine ne grăbim”; ori „Până când inima mea va bate, o Marie, nu va înceta nici o clipă să te iubească.”

Melodiile lor banale, duioase sunt pătrunse de un sentimentalism patetic, romantic aberant ce nu sunt compatibile cu solemnitatea misei. Acompaniamentul este o înlănțuire dezordonată de acorduri simple, care nu respectă nici o regulă. Aceste imnuri au gust de romanțe, sunt relicvele kitschului bisericesc. De obicei acestea erau specifice numai unei comunități sau unei zone, dacă avea posibilități materiale autorul le tipărea, de multe ori cânta numai de unul singur, dacă era pe placul comunității atunci și-o însușeau și evlavioșii. Avem foarte multe creații de acest gen și în dieceza noastră.

Din această cauză au pornit curentele reformiste de la sfârșitul secolului XIX cum ar fi cecilianismul și revigorarea cântecului gregorian.

Asociația corală și de muzică Sfânta Cecilia din Satu Mare a fost fondată în 1871 de către capelmaistrul catedralei, Josef Nitsch, episcop fiind Dr. Biró László. Scopul asociației a fost reînnoirea muzicii bisericești, punerea în concordanță cu mesajului liturgic, readucerea pioșeniei în slujbele divine. Promotorii acestui curent aveau o pregătire deosebită, duceau o activitate intensă și răspândeau o muzică de foarte bună calitate nu numai la mise ci și în concertele corale și de orgă.

Muzicieni de seamă ai Diecezei în primul secol de existență

Josef Nitsch

Organistul cel mai renumit al regiunii noastre a fost **Josef Nitsch**.

S-a născut în 1829 și a ajuns la Satu Mare în 1859, unde a fost dirijorul catedralei romano-catolice până la moartea lui în 1906. Era prieten cu Franz Xaver Witt, inițiatorul „Cecilianismului”. Împreună cu preotul sătmărean Haller Ernő devine promotorul acestei mișcări în Ungaria.

Participă intens la înființarea societății Ceciliene din Satu Mare în 1871, de asemenea este unul din fondatorii cazinoului catolic din oraș. În tinerețe a scris poezii în limba germană. A scris articole despre muzica religioasă în *Népiszkola* (Școala populară n.a.), și în *Heti Szemle* (Cronica săptămânală n.a.). A mai publicat și în alte reviste articole de pedagogie și despre *muzica sacra*.

Compozițiile sale constau din: Preludii, Graduale, Offertorii, Cântece religioase.

Franz Liszt a vrut să-l ia ca profesor la Academia de Muzică din Budapesta, dar Nitsch a rămas fidel orașului Satu Mare. Pentru merite deosebite în 1904 a fost decorat cu **Crucea de Aur**. A murit la Satu Mare, în 1906.

Jörg József

Director al Școlii Elementare din Sighetu Marmației, în 17 ianuarie 1859 acesta compune un cântec de sărbătoare pentru episcopul Hass Mihály. Conform dedicației de pe prima pagină

acest cântec a fost interpretat de corul societății Sfântul Aloisie din Satu Mare la ocuparea tronului episcopal. Lucrarea *Látta Isten* (Văzut-a Dumnezeu..) este compusă pentru cor bărbătesc la 4 voci în do major, în $\frac{3}{4}$ primele 16 măsuri iar celelalte în 4/4, tempo Andantino, are o singură strofă, lucrarea are 29 măsuri. (Fig. 5).

Méder Mihály

S-a născut în anul 1856. A venit la Satu Mare în 1886. A fost dirijor și compozitor autodidact, talentul lui deosebit i-a adus gloria meritată. Atras de frumusețea orgii din catedrală, (instrumentele renumite devin centrul de gravitație în jurul cărora se dezvoltă o viață muzicală intensă), studiile și le-a desăvârșit lângă *Josef Nitsch*, și devine un ajutor foarte prețios al acestuia în activitatea muzicală desfășurată în regiune.

A instruit societățile de cântece din Carei și Satu Mare, cu care a avut succese deosebite la concursurile naționale.

Numărul compozițiilor este cca. 25. Majoritatea din acestea sunt lucrări pentru coruri bărbătești, în parte compoziții originale, în parte prelucrări din folclor, cele mai multe sunt din folclorul maghiar. În afară de acestea mai are o misă de mare amploare, pentru cor mixt, *Requiem*, care s-a prezentat de mai multe ori în catedrala romano-catolică, unde era și dirijor. A murit în Satu-Mare la 21 Ianuarie 1907.

Pataki Stark Lajos

Preot romano catolic a fost profesor la Liceul Pedagogic. S-a născut în 1854, a fost hirotonisit ca preot în 1877. Trei ani de zile a funcționat la sediul Episcopiei. În 1880 este numit profesor la Liceul Pedagogic Regal și preot predicator al catedralei. În 1885 este numit profesor la Liceul Pedagogic Episcopal, și din 1903 din nou la Liceul Pedagogic Regal. Din 1903 este numit și director al Școlii de Muzică al Societății de canto al orașului Satu Mare.

A compus lucrările:

Pastorală (9 cântece de Crăciun: la 3 voci pentru cor de copii, la 4 voci pentru cor mixt, acompaniat cu orgă (sau armoniu, ori pian).

Ciclu de cântece de crăciun, Cantată, Tranziții Muzicale

Cântece despre Sfânta Maria volumul I și II.

Misa de Crăciun.

Hofbauer Ignác

Preot romano-catolic, a trăit în a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate al secolului XX. Nu am găsit date despre studiile sale. A compus :

Misă de Crăciun

Te Deum laudamus

Tantum ergo

A fost dirijorul corului Societății de Canto.

Societatea de Canto

Societatea de Canto în primul sfert de veac de existență a fost singura promotoare a cântecului și muzicii în orașul Satu-Mare și a avut un deosebit efect cultural și social. În 1880 Societatea a intrat în sânul Asociației Naționale Corale și încă în acest an a participat la serbarea corală națională organizată la Cluj. Drapelul Societății a fost inaugurat în 1882. La concursul coral din 1882 organizat la Debrețin a luat locul I și ca premiu a primit un pian, în 1884 la festivalul din Miskolc a obținut cupa de argint. La concursul din 1886, organizat în Pécs a obținut medalia de aur, în 1888 la Szeged a câștigat cununa de argint, în 1892, la Budapesta a câștigat un corn, iar la festivitățile din: Fiume (1895), Budapesta (1896), Arad (1898) premii și diplome de onoare.

A susținut concerte în orașele: Debrețin, Carei, Sighetul Marmației, Ujgorod, Oradea, Baia

Mare, etc.

Bibliografie

1. Dobszay László *A magyarnépe nek Veszprém*, 1995
2. Metz Franz *Te Deum Laudamus* Editura ADZ, București, 1995
3. * * * *A Szatmári Püspöki Egyházmegye Emlékkönyve* Pázmány-sajtó nyomása, Szatmáron 1904
4. Tornay Ferencz *Orgona és orgonálás Győr*, 1906
5. * * * *Erdélyi Egyházaink Évszázadai* București, 1992
6. * * * *Magyar Egyházzene* colecția de reviste 2000-2005, Budapesta

Figura 1. Manuscris cu un fragment de muzică sacră.

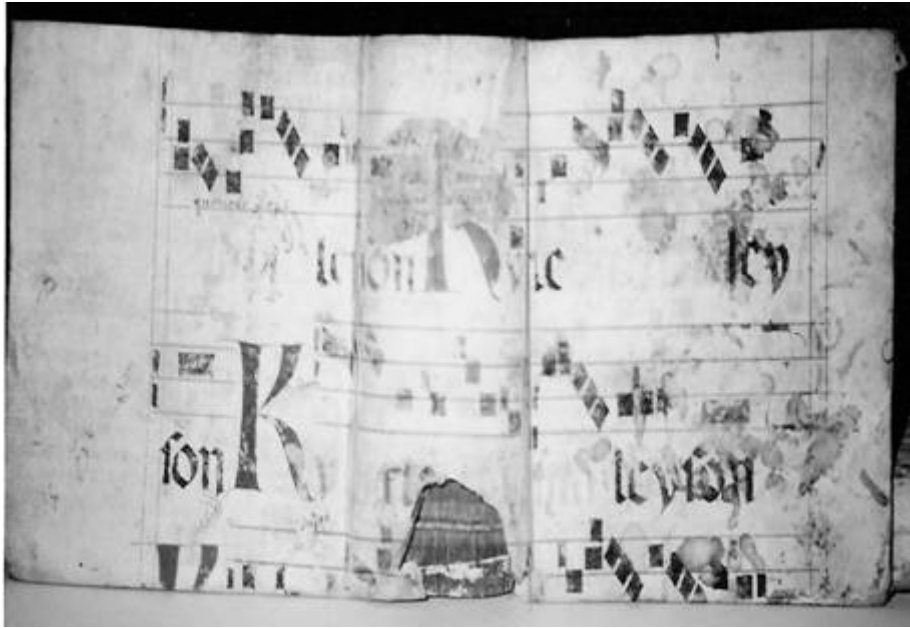

Figura 2. Carte de ritualuri în mai multe limbi: latină, slovacă și germană

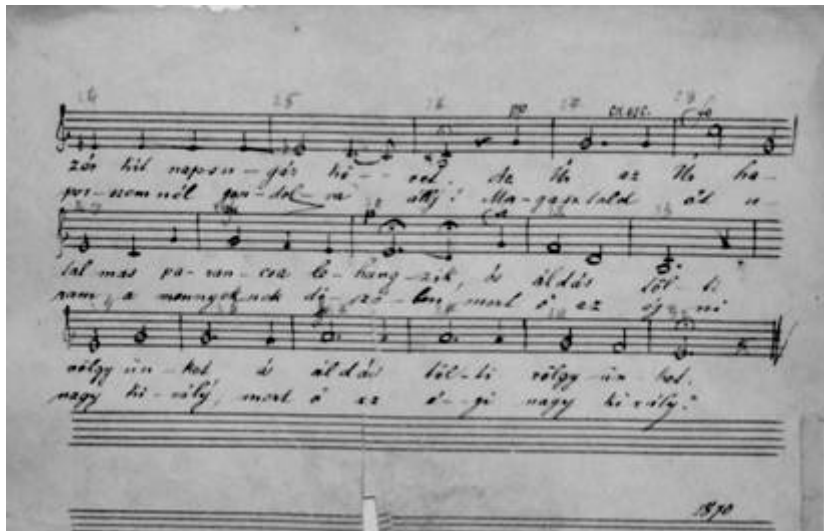

Fig. 3 Știmă cu lucrarea lui L. van Beethoven tradusă în limba maghiară din 1870. (colecția catedralei romano-catolice din Satu Mare).

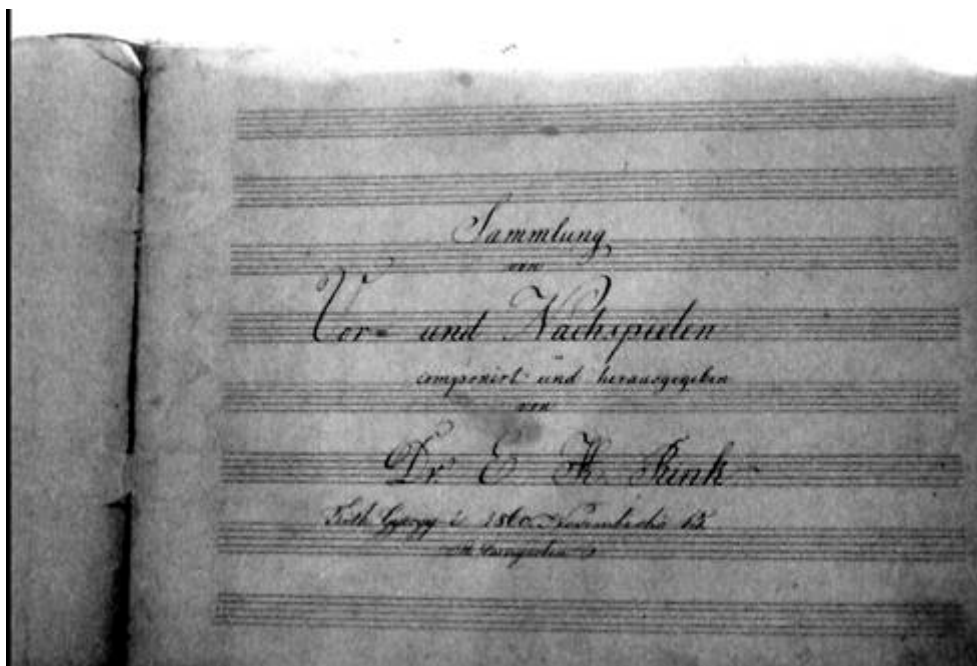

Fig. 4 Manuscris copiat în Csenger din anul 1860 (colecția catedralei romano-catolice din Satu Mare).

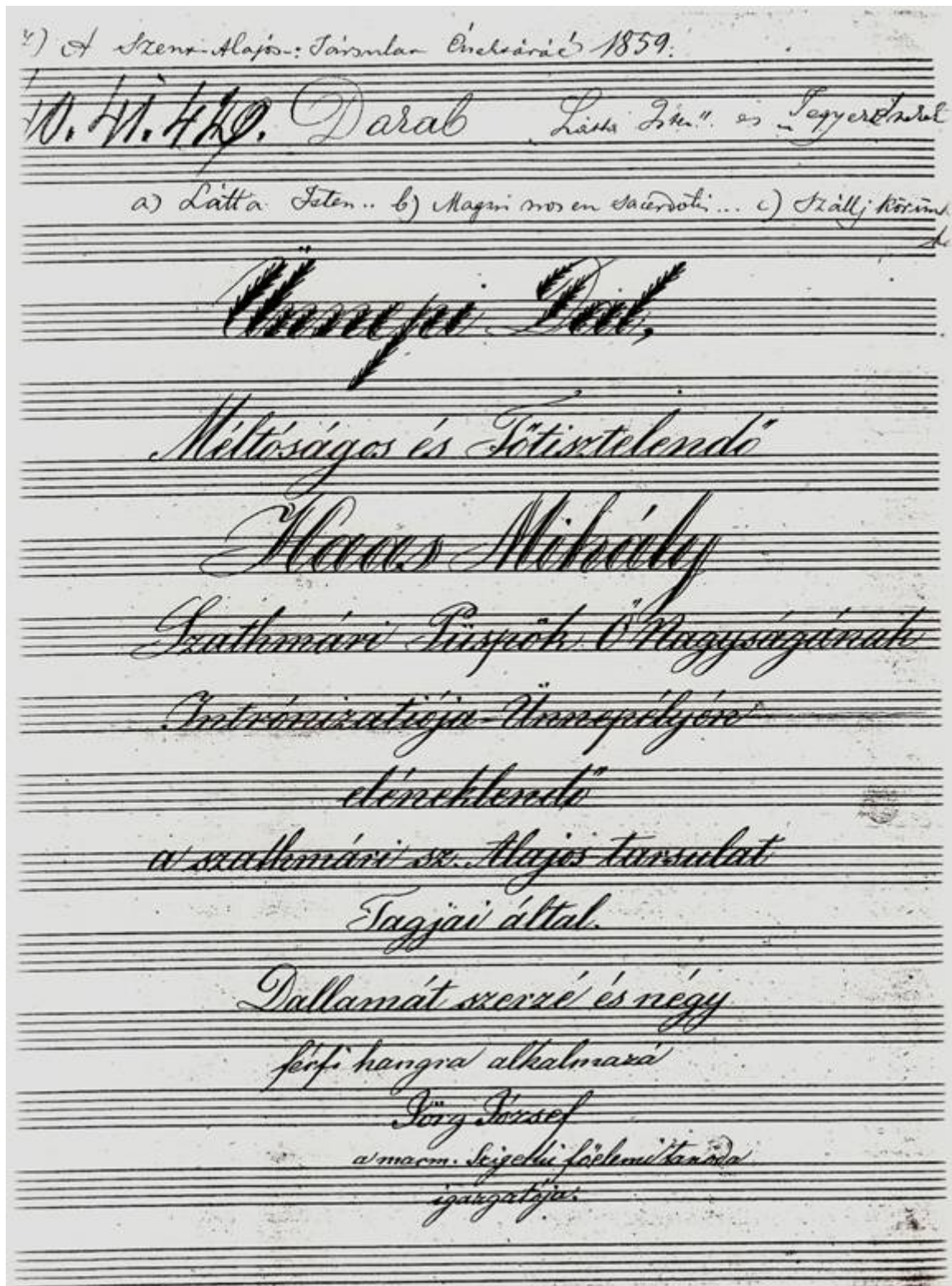

Fig. 5 Manuscrisul lui Jörg József din 1859 (colecția catedralei romano-catolice din Satu Mare).

Magyar egyházzene

Dobszay László *A magyar népének* Veszprém, 1995

Tornyai Ferencz *Orgona és orgonálás az egyház szolgálatában* Győr, 1906